

УДК 392.5:178.3:808.51](437.6=161.2)
DOI <https://doi.org/10.15407/mue2022.21.074>

ВАРХОЛ ЙОСИФ

доктор філософії, фольклорист (Свидник, Словацька Республіка)

VARKHOL YOSYF

Ph.Dr., folklorist (Svidník, Slovakia)

ВАРХОЛ НАДІЯ

докторка філософії, фольклористка (Свидник, Словацька Республіка)

VARKHOL NADIYA

Ph.Dr., folklorist (Svidník, Slovakia)

Бібліографічний опис:

Вархол, Й., Вархол, Н. (2022) Хмільні напої як складова традиційної народної культури українців Словаччини. *Матеріали до української етнології*, 21 (24), 74–81.

Varkhol, Y., Varkhol N. (2022) Alcoholic Beverages as Part of Traditional Folk Culture of the Ukrainians in Slovakia. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 21 (24), 74–81.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2022. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ХМІЛЬНІ НАПОЇ ЯК СКЛАДОВА ТРАДИЦІЙНОЇ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ СЛОВАЧЧИНИ

Анотація / Abstract

У статті розглядається роль хмільних напоїв як складової традиційної народної культури українців, які проживають у Південно-Східній Словаччині. Як засвідчують дослідження, проведені на окреслених теренах, вживання алкогольних напоїв відіграло певну роль у родинній обрядовості, особливо в передвесільний час (*спросини*) та в самому весільному обряді, коли вже з давніх-давен заздоровний келишок був ознакою згоди дівчини на одруження. Залишок спиртного в келишку виливали позад себе, що мало означати забезпечення молодят достатку в майбутньому, це була певна форма жертвопринесення. Частування хмільними напоями на весіллі й хрестинах (причому з однієї чарки для всіх) здійснював чоловік, якого називали *чопнарь*. За давньою традицією в домовину небіжчиків клали його улюблену річ, а п'яниці, звичайно, – пляшку горілки. Окремі складові календарної обрядовості теж пов'язані з уживанням алкоголю. Під час Андріївських вечорниць відбувалися дівочі ворожіння: дівчата виливали в холодну воду розтоплений свинець або віск через отвір у ключі. За формою затверділого свинцю чи воску вони намагалися передбачити своє майбутнє – якщо він нагадував пляшку, то це означало, що наречений буде п'яницею. Зазвичай на Святий вечір у невимолочений вівсяний сніп, що його ставили на покуть, вкладали пляшку горілки, яку споживали під час ритуальної трапези. Після вечері газда залишок горілки виливав під стелю, щоб був добрий урожай і сприятлива погода. Вірили, що людину до надмірного споживання алкоголю – пияцтва – привела зла, нечиста сила; тому намагалися охоронитися перед нею різноманітними магічними практиками. Варто зауважити, що вживання хмільних напоїв відображено в прислів'ях, приказках та в жартівливих, так званих п'яницьких, піснях, що їх співали на весіллях, хрестинах, храмових святах (*кермеи*), гостинах.

Ключові слова: хмільні напої, алкоголь, весілля, *чопнарь*, тост, прислів'я та приказки.

The article examines the role of alcoholic beverages as a component of the traditional folk culture of Ukrainians living in South-Eastern Slovakia. According to the research conducted in the area, the use of alcoholic beverages played an important role in family customs and ceremonies mainly in the pre-wedding period (*sprosyny*) and in the wedding ceremony itself when since ancient times a toast was considered a sign of the girl's approval. Pouring out the rest of the alcohol from the glass when

concluding the wedding agreement, in addition to ensuring a successful life for the young couple, also meant a sacrifice. A man whose duty was to pour alcoholic beverages at weddings and baptisms was called *chopnar*, while it was drunk from one glass. According to the customary tradition, they put the deceased's favorite thing in the coffin, a bottle of alcohol to a drunkard, of course. In the past, even annual customs and ceremonies could not do without alcohol. Day of Andrew at spinning (*Andriya na vechurkach*) was known for its tradition of prophesies during which girls poured melted lead into cold water through a key and tried future according to the shape of the lead. According to the shape of the solidified lead, they tried to predict their future: if it had the shape of a bottle, the future man will be an alcoholic. It was customary on Christmas Eve to put an unthreshed sheaf of oats in the sacred corner of the room and put a liter bottle of alcohol in its center, which was drunk during the consumption of ritual meals. After dinner, the householder poured out the rest of the alcohol to ensure a good harvest and good weather. It was believed that a man was led to drunkenness by an evil, impure force, so they tried to protect themselves from it with magical acts. Consumption of alcoholic beverages is also reflected in proverbs and sayings, as well as in cheerful, joking drinking songs that were sung at weddings, christenings, temple holidays (*kermes*), feasts.

Keywords: alcoholic beverages, alcohol, wedding, chopnar, toast, proverbs and sayings.

Досліджувана область Південно-Східної Словаччини внаслідок своєрідних соціально-економічних, культурно-побутових та географічних умов була в минулому найвідсталішим регіоном Словаччини, що певною мірою було сприятливим підґрунтям для виникнення та функціонування різних звичаїв та повір'їв, які мали елементи магичності. Злиденність, культурна й господарська відсталість обстежуваної області спричинили до певної міри й поширення алкоголізму. Невтішне соціальне становище, вимирання населення від голоду та епідемій, спустошення війнами призвели до надмірного вживання спиртних напоїв. Поширена еміграція в Америку наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. та зароблені внаслідок цього кошти за звичкою також витрачали на алкоголь, що негативно впливало на здоров'я багатьох людей [15, с. 269].

У селах будували переважно муровані шинки, господарями яких були євреї. У с. Якуб'яни єврейська корчма була розташована в красивій місцині за селом. Косарі, які йшли косити на гірські луки, зранку могли випити там хмільних напоїв, особливо в часи поширення чуми та холери [14, с. 81]. У деяких населених пунктах (с. Старина на Снинщині) було по три жидівські корчми, між якими панувала велика конкуренція [4, с. 26]. Місце, де зберігалися спиртні напої в шинку, обмотували ланцюгом (*ретьязами*) і замикали від злодіїв, про що співається в бехерівській пісні: «*Паліночка наша, не тече нам з ліса, але з-під ретьязы, за нашы пінязы*» [1, с. 120]. У Снинській області чоловіки, які виконували важку фізичну роботу, розбавляли міцну горілку (*муц-*

на паленька) келихом пива. За словами респондентів, пити пиво в шинках запровадили чоловіки, які повернулися з Америки [16, с. 364].

До традиційних хмільних напоїв, що їх уживали українці Словаччини, належить *медова*, яку пили давні слов'яни, германці та інші давньоєвропейські народи. Протягом ХІХ ст. виробництво *медової* занепало, поширеною стала горілка (*паленька, палінка, паліночка, палюнка*). *Палінку* в минулих століттях виготовляли майже в кожній панській садибі-*маїрі*, переважно зі слив (*сливовиця*). Починаючи з ХІХ ст., монопольне право на торгівлю *палінкою* мали сільські корчмарі. Після Другої світової війни на Пряшівщині було розповсюджене нелегальне виробництво *самогонки*, сировиною для якої були картопля (*бандуркы*), сливи, буряк, злаки [3, с. 277].

У 50-х роках минулого століття популярною була пісня про міцну *самогонку* (70%), яку вдома *палили* з картоплі (*бандуркы*) та слив. Незважаючи на заборону, люди її *випалювали* в кожному домі, оскільки росіяни, які тут воювали, ознайомили їх із саморобним самогонним апаратом:

А в Старині в каждом домку,
Люде варят самогонку,
Бандуркову і сливовку,
Седемдешят перцентову.
Шандаре їх вышетруют,
Скады такой пристрой мают.
Русы у нас бойовали,
*Та нам пристрой даровали*¹.

У традиційних обрядах русинів-українців Словаччини *самогонка*, яку купували або *палили*, посідала першість з-поміж

спиртних напоїв. Виготовлений у домашніх умовах дестилат, який зазвичай був низької якості, – *лаворовица*, у найбільшій верстві – *варена палінка*, *варова*. Крім гіркої *палінки*, пили ще й солодку *медовину* (*медівка*, *медувка*, *медовица*, *палінка медєна*). На гостинах подавали також деревний спирт (*дерев'янка*, *хаззівка*), що його розбавляли водою або білою кавою у пропорції 1:1. У деяких місцевостях випивали й *охманчак*, *капкы*, тобто етер. У 50–60-х роках минулого століття на весілля купували дешево *палінку*, найчастіше *водку* або *боровічку*.

Алкоголь відігравав певну роль у традиційній обрядовості в передвесільний час, коли заздоровний келишок був ознакою згоди дівчини. Згідно з давніми джерелами, тост дівчини був знаком того, що вона готова вийти заміж за парубка, який на неї претендував [13, с. 76–77]. У деяких селах Стропківського округу на *спросинах просотарі* (син з батьком та *старостою*) неочікувано могли ввійти до хати, де була дівчина на виданні. Отримавши згоду від дівчини, жених давав 50 або 100 крон на *палінку*, яку дівчина мала купити в корчмі. З тією *палінкою* опісля підіймали тост, а відтак пригощалися сиром, пирогами або традиційною грибною *мачанкою* [11, с. 12].

У вже неіснуючих селах Старинської долини, коли на *спросинах* домовлялися про весілля, батьки або їх представники обмінювалися рукостисканням. Батько молодої бажав шлюбній парі щастя та благословляв їх. З чарки випивав лише половину горілки, а залишок виливав позад себе, що було своєрідною жертвою для домашніх духів [17, с. 422].

На Снинщині *дружби*, які запрошували односельчан на весілля, носили із собою весільний обрядовий *колач* (*паля*) та пляшку горілки (*повнячку*). У хаті молодої *староста* (що представляв жениха) та *маршалко* (весільний чин від молодої) обмінювалися пляшками з *палінкою* – *повнячками*. Після вінчання, коли весільні гості виходили з Божого храму, *староста* з *маршалком* знов обмінювалися *повнячками* [5, с. 27].

За звичаєм дружки після виття весільних барвінкових вінків, з якими молода шлюбна пара вінчалася в церкві, від молодої вимагали могорич (*олдомаш*). Без алкоголю не обходилася також під-

готовка такого весільного атрибуту, як *застава*, яку виготовляли з дерев'яної палиці, на верхній частині якої свашки чіпляли найкращі жіночі квітчасті хустини (*шафолкы*). Цю дію називали *шити заставу*. Верх *заставы* був оздоблений барвінком. Для цього обряду з весільного дому свашки приносили яєчню з хлібом та *палінку* – «щоб жінкам краще шилося», причому пляшку прикрашали барвінком. Виготовлену *заставу*, яку на чолі весільної процесії ніс *заставник*, він спершу мусив викупити за літр горілки. Незапрошені на весілля односельчани намагалися робити весільній процесії різноманітні перешкоди – *перейми* (*мито*, *шлебан*, *шлябан*) – з возом, драбиною, жердиною або колодою. Дорогу звільняли після *викупного* за молоду – зазвичай на це потребувалося близько літра горілки.

Перед *чепленням* молодої старший дружба знімав у неї вінець з голови гострим залізним предметом – косою або великим ножом (*костурою*). Зі знятим вінцем він танцював навколо відкритих пляшок з алкоголем, доки жених не викупляв його. В околиці Бардієва *дружба* молодій парі віншував: «На ваше здоров'я погарик піднімаю, щастя і блаженство зо серця желаю [1, с. 78]. Виходячи з хати молодої, деякі матері молодих дівчат частували жениха своєю *палінкою*, у якій були заворожені т. зв. *прилюбкы*, сподіваючись у такий спосіб забезпечити молодій шлюбній парі вічну любов.

Одним з весільних чинів був *чопнарь*, *чопар*, якому доручали частування гостей напоями. «Буде свадьба, буде, буде са співати, буде паліночку чопнарь наливати», – співали в с. Острожниця [10, с. 25]. Зазвичай *чопнарем* обирали чоловіка середнього віку з родини молодого або молодої. *Чопнарів* було двоє: по одному від нареченої та нареченого. Один *чопнарь* ішов із пляшкою та чаркою від крайнього столу, другий – від першого столу, причому пригощання починали від *старости*. При цьому всі пили з однієї чарки. У с. Старина на Снинщині *староста* висловлював побажання: «Дай, Боже, здрав'я тим нашим молодим! Абы так са любили, як днеська са люблять». *Чопнарь* на те відповідав: «Дай, Боже, здрав'я!». Після цих слів *чопнарь* підходив до молодої шлюбної пари зі словами: «Дай, Боже, добрый час та щасливу дни-

ну, щасливу годину, починати гостину, щасливо почати і щасливо свадьбу докінчити. Няй буде щаслива тута наша пара, за котрою мы са ту зыйшли ід томуту столу. Няй Бог благословить тути наші діти, няй Бог благословить туту нашу пару, як у Яні землю з квітками-трепютками та в Руздві пелевню. Штобы были здоровенькі, абы са любили, абы до рока крестини зробили. Дай, Боже, здоров'я отцю молодого, би нам паленкы дав, кедь нас на свадьбу звав. А нашуй сокачці дайте паліночкы, чей бы нам подала печеной курочки» [4, с. 27].

У Старинській долині молодий, сидячи з молодою за столом, не смів доторкнутися до пляшки з горілкою (повнячкы) голою рукою, а лише з хустинкою, яку йому подарувала наречена (фацелет) [17, с. 427]. Полтавський керамолог Костянтин Рахно у монографії «Крик кажана» (Опішне, 2020) зазначає, що подібні звичаї зафіксував польський етнограф Оскар Кольберг у ХІХ ст., описуючи традиційне весілля в Україні [9, с. 364, 366, 368, 369, 396]. За народним повір'ям, під час обрядових дій потрібно було щось брати / давати, попередньо взявши в руку рушник, хустину, щоб уникнути бідності та невдачі [18, с. 29–30].

В обрядових весільних піснях часто висміюють чопнаря за те, що він невдало наливає, бо в нього трясуться руки, мов осика, і радять йому піти навчитися чопнарити в школу або вилікувати свій зір у Левочі:

Чопнарю, чопнарю, ручка ти са трясе,
Погар не доливаш, ші з нього одливаш.
Треба бы тя, треба до школы дати,
Бы тя научили погар доливати ².
Чопнарю, чопнарю, трясуть са ти руки,
Малый погарик маш і тот не доливаш.
Треба бы тя, треба до Левочи дати,
Жебы-сь ся научил погар доливати
[12, с. 40].

Чопнарю, чопнарю, не знаш чопнарити,
Бо нам не доливаш повны погарикы ³.
Чопнарьова рука, як в лісі трепета,
Другым не наліє, лем до свого рота.
Наливай, наливай, чом бы-сь нам
не наляв?
Ты-сь за паліночку грайцарика не дав.
Чопнарю, чопнарю, чом ты не доливаш?
Шо до погарика даш і туту розливаш
[10, с. 25].

На хрестинах, подібно як і на весіллі, неабияку роль виконував чопнарь, чопар, який пригощав присутніх келишком горілки. З нагоди хрещення в той самий день відбувалися хрестини – сімейна урочистість на честь новонародженого. За столом на почесному місці сиділи хрещений батько та хрещена мати. Породілля з новонародженою дитиною лежала за ширмою, осторонь від сторонніх поглядів. І тут головну роль відігравав чопнарь, який ішов у напрямку за сонцем, від сходу, щоб дитина мала добре грудне годування. На хрестинах, як і на весіллі, усі пригощалися горілкою з одного келишка (крегерлик). Перший келишок давали випити хрещеному батькові, який підносив тост на честь новонародженого: «Жебы вам росло на хвалу, а Богу на славу!» (с. Цернина); «Най росте на радість мамі і віцьові, а на потіху бабі і дідові!» (м. Свидник).

Обрядове прийняття парубка в громаду називалося «ставляти за парубка» (с. Руський Грабовець); «ставати до парібства» (с. Фіяш); «за парібка крестити на музиці» (с. Вислава). Поставивши парубоцькій громаді, тобто старшим парубкам, могорич («паробок до цеху та давал палінкы – цехове, музіл заплатити цехове камаратім», с. Бехерів); приступне (Свидниччина) – літр палінки або гроші (15–20 крон) на горілку; опісля він танцював т. зв. пребачену, зазвичай чардаш – сольний танець з найпараднішою дівкою, яку йому вибрала парубоцька громада, і одтоды зачал быти паробок (с. Гавай). Відтоді він ставав повноправним членом парубоцької громади. Це означало, що разом з іншими він ходив на сільські гуляння, на музику і міг танцювати з дівчатами, бо до того часу він хоч і брав участь на музиці, але танцювати йому заборонялося; у корчмі вже міг випити палінку.

До недавнього часу в даній етнічній області існував звичай класти в домовину небіжчикові його улюблену річ: молитовник, люльку, окуляри тощо; п'яниці клали пляшку горілки. У с. Чабалівці на Лабірщині на одну ніч клали в труну біля небіжчика гроші, за які потім купували алкоголь, що його давали випити п'яниці, причому вживали словесну формулу: «Як не може пити палінку тот мертвий, так і ты бы ей не міг

питу». За допомогою симпатичної магії ця дія мала спричинити те, щоб дана особа вже ніколи не торкнулася алкоголю. У Маковицьких селах при Бардієві було вживаним способом після похорону ввечері ставити біля вікна дві посудини: з водою та з горілкою. Якщо об'єм води зменшувався, це означало, що душа покійника є спокійною, а якщо зменшувалася кількість горілки, то посилювали за цю душу молитви [1, с. 236]. Загалом переважав погляд, що людину до п'янства привела нечиста сила, тому намагалися охоронитися перед нею магічними практиками. З цією метою на Снинщині вживали освячену сіль, яку п'яниці непомітно насипали у волосся, щоб нечистий від нього відступив і не вводив його в гріх. Освячена сіль, як і освячена вода чи свята просфора, належить до тих предметів, яким здавна приписувалась апотропейна функція від демонічних істот.

З Андріївськими вечорницями пов'язані дівочі ворожіння. Дівчата в цей час, крім іншого, виливали в холодну воду розтоплений свинець або віск через отвір у ключі. Розплавлений у такий спосіб свинець чи віск у воді діставав вигляд певних предметів або фігурок, за допомогою яких дівчата намагалися передбачити свою прийдешність. Якщо вилите у воді нагадувало пляшку – наречений буде п'яницею.

На Бардіївщині (с. Грабське) на Святий вечір у невимолочений вівсяний сніп, що його ставили на покуть, вкладали літрову пляшку горілки, яку споживали під час ритуальної трапези. Після вечері газда залишок горілки виливав під стелю, щоб був добрий урожай та сприятлива погода.

В останній день м'ясниць (*фашенги*) – *полоковини, запушки, запуськи, остатні фашенги* – у корчмі відбувалося гуляння, під час якого селяни алкоголем ополіскували рот від масної страви, приказуючи при цьому: «*Полочу зуби, гамбу і гиртанку од масноты, нечистоты аж до білого ранку*» (с. Бенядиківці), оскільки опівночі вже починався сорокаденний виснажливий Великодній піст [2, с. 123]. Так само в перший тиждень Великого посту, у т. зв. *Федоровицю*, зуби полоскали горілкою: «*На Федоровицю треба зуби полокати зоз палінком*» (с. Шапинець).

Деякі магічні дії не обходилися без *палінки*. Віз зі сполоханими кінями зу-

пиняли таким способом: сільські знахарі (*бачове*) пляшку з *неміряною палінкою* кидали на дишло.

З уживанням хмільних напоїв пов'язані *п'яницькі* пісні. Це переважно жартівливі, веселі пісні, що їх співали на весіллях, хрестинах, храмових святах (*жермеш*), гостинах.

Архаїчні народні назви посуду для вживання спиртного (*келішок, крегерлик, ромплик*) наявні як в усталених діалектних висловах, так і в прислів'ях та приказках. У Доброславі, що неподалік Свидника, на пів децилітра *палінки* кажуть *гамба-палінка (рот-горілка)*. *Наляти гамбу-палінки* – означає налити пів децилітра горілки на одне випивання. *Порція паленьки* в уже неіснуючому селі Велика Поляна означала децилітр горілки. Місцеві назви посуду для рідин були такими: дводецилітровий *погар – ромпель, ромплик*: «*З вами за ромплик я не сїдав*», що означає: з вами я два децилітри горілки не випивав, тобто ви не мій товариш (с. Стацинська Розтока); «*Так шя мі корова плано доїт, ани ромпель молока мі не даст*» – погано в мене корова доїться, ані *ромпеля* молока мені не дає (с. Бехерів); про великий ніс у с. Вавринієць кажуть: «*Ніс, як ромпель*». Вираз *жидель палінки* вживають на позначення бляшаного горнятка з наливою *палінкою*: «*Кедь вип'є жидель палінки та є ситий і опитий*»⁴. Давніша назва посудини для напоїв – *гбол* – трапляється в народних прислів'ях при порівнянні дощової погоди восени та влітку: «*Корець дождю а гбол болота – восені, гбол дождю а корець болота – в літі*»⁵. Про людину, яка ввечері випивала, а вранці марно шукала пропиті гроші, кажуть: «*Дарьмо у тьмі тїнь гледаш*»⁶. Сільські чвари, суперечки, які виграє той, хто підкупить хабарем – пляшкою горілки, влучно виражено в прислів'ї: «*Чия фляшка на столі – того правда у селі*»⁷; «*Хто стул мочить, того са правда точить*»⁸. Про п'яницю з хиткою ходою, який ледь волочиться і тримається на ногах, кажуть: «*Пиячина лем шя цькіны тримать*» (с. Крайня Порубка). Про надзвичайно скупу людину, яка прагне випити алкоголь, мовиться: «*Выпила бы і Липаня, кобы не была скупаня*»⁹.

З давніших паремій, що стосуються вживання алкоголю, наведемо ще й такі:

«Пийме, хлопці, пийме тут, бо на там-тім світі не дадуть»¹⁰; «Я не з того роду, жебы-м пила воду, а з такого-м ченку, рада пию паленку»¹¹; «Медувку пий, жену не бий, медувки не буде, жена не забуде»¹²; «Од пива голова крива»¹³; «Пи́ла бы і вош, кобы юй мож»¹⁴; «Палінка лічит і калічит»¹⁵; «Пиякові все горло сухой»¹⁶; «Не пий вино, джадовино, бо тя ушы зожрут»¹⁷; «Пий, пияк, пий, на старість тя чекат торба і кый»¹⁸; «Жене з корчмы біда мене, бо не є грошей у мене»¹⁹; «П'яному вода все лем по коліна»²⁰; «Палінка колись і лік, але часто – гріх» [6, с. 8]; «Вун палінку із переду, а палінка його дозаду» [8, с. 8]; «Палінка морочить, хлопа до землі толочить» [7, с. 8].

Оптанті, повернувшись у рідний край з колишнього радянського союзу, перед випиванням повної чарчини промовляли такий саркастичний діалог, віддзеркалюючи тамтешні відносини:

- Водичко Христова, ти одкуда?
- З Ростова.

Примітки

¹ Записано 7 серпня 1985 року в с. Старина Старолюбівнянського округу від Зузани Юрової, 1913 р. н. Архів Словацького національного музею – Музею української культури у Свиднику (далі – Архів СНМ–МУК), Словесний фольклор, пор. н. 13445.

² Записано 17 липня 1975 року в с. Старина Снинського округу від Анни Рудик, 1910 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 6028.

³ Записано 4 червня 2012 року в с. Андрійова Бардіївського округу від Анни Ячанін, 1945 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 20028.

⁴ Записав Василь Латта 1954 року в с. Нижні Репаші Леоцького округу. Рукопис. Архів СНМ–МУК, пор. н. 20217.

⁵ Записав Василь Латта в 60-х роках ХХ ст. у с. Стерківці Меджилабірського округу. Рукопис. Архів СНМ–МУК, пор. н. 20200.

⁶ Записав Михайло Бицько 14 лютого 2009 року в с. Збудська Біла Меджилабірського округу від Анни Бицько, 1924 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 19611.

⁷ Записав Юліус Хира в 1968–1969 роках у с. Смолник Снинського округу. За місцевою хронікою с. Смолник.

⁸ Записано 20 вересня 1977 року в с. Старина Снинського округу від Юрія Колинчака, 1909 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 7906.

⁹ Записав Юрій Харитун в 60-х роках ХХ ст. у с. Острожниця Снинського округу від Юрія Малинича, 1913 р. н. Рукопис.

¹⁰ Записано 8 листопада 2000 року в с. Розтоки Свидницького округу від Яна Кундрата, 1929 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 17918.

¹¹ Записано 24 березня 2004 року в с. Хмельова Бардіївського округу від Зузани Слимак, 1924 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 18614.

¹² Записав Юрій Харитун в 60-х роках ХХ ст. в с. Острожниця Снинського округу від Петра Кокоса, 1921 р. н. Рукопис.

¹³ Записав Михайло Шмайда 1960 року в с. Микова Стropківського округу від Івана Завацького, 1903 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 228.

– Паспорт есть?

– Нема.

– Вот тебе тюрьма.

Після цих слів випивали об'єм келишка²¹.

Традиції вживання алкогольних напоїв (горілки, пива, вина) були й залишаються частиною суспільного життя, як родинного, так і публічного. Алкоголь виконує ще й функцію подарунка; також використовується в кулінарії; для лікування хвороб та здолання різних недуг (причому на горілці для аромату настоювали листя, квіти, плоди або корені лікарських рослин, як, наприклад, золототисячник малий (*цинтерія*, *centaurium erythraea*), кмин (*сагум*), любисток лікарський (*любич*, *любчик*, *levisticum officinale*), майоран (*мајорана*), парило звичайне (*бедренич*, *репик*, *agrifonia eupatoria*), тирлич (*gentiana*), яловець (*juniperus communis*)). Загалом слід зазначити, що споживання хмільних напоїв у досліджуваній етнічній області Словаччини є частиною народної обрядової культури.

¹⁴ Записав Юліус Хира в 1968–1969 роках у с. Смолник Снинського округу. За місцевою хронікою с. Смолник.

¹⁵ Записано 1978 року в с. Нижній Мирошів Свидницького округу від Андрія Кеселиці, 1903 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 8429.

¹⁶ Записано 18 травня 1977 року в с. Смолник Снинського округу від Анни Гамари, 1919 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 6888.

¹⁷ Записано 4 червня 2012 року в с. Андрійова Бардіївського округу від Анни Ячанін, 1945 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 20032.

¹⁸ Записано 5 березня 1973 року в м. Свиднику від Параски Мигальцо, 1922 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 4819.

¹⁹ Записав Михайло Шмайда 1965 року в с. Новоселиця Снинського округу від Юрія Хоми, 1892 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 231.

²⁰ Записав Юрій Харитун у 60-х роках ХХ ст. у с. Острожниця Снинського округу від Юлії Врани, 1907 р. н. Рукопис.

²¹ Записано 13 листопада 2000 року в с. Розтоки Свидницького округу від Яна Кундрата, 1929 р. н. Архів СНМ–МУК, пор. н. 18000.

Джерела та література

1. Гривна В. Народні звичаї Маковиці. Братислава : Центральний комітет Культурного союзу українських трудящих в ЧССР у Словацькому педагогічному видавництві, Відділ української літератури в Пряшеві, 1973.

2. Дулеба А. З вечуркових традицій нашого села. *Народний календар 1988*. Братислава : Словацьке педагогічне видавництво, Відділ української літератури в Пряшеві, 1987.

3. Мушинка М. Матеріальна культура. *Лемківщина. Земля – люди – історія – культура* / ред. Б. Струмінський. Видано коштом і заходами Організації Оборони Лемківщини в ЗСА Перший Відділ у Нью-Йорку. Нью-Йорк ; Париж ; Сидней ; Торонто, 1988. Т. II.

4. Народне весілля із Старини / записав 7 липня 1976 Михайло Гирик від Юрія Колинчака. *Дружно вперед*. Пряшів, 1977. № 2.

5. Народне весілля із Старини / записав 7 липня 1976 Михайло Гирик від Юрія Колинчака. *Дружно вперед*. Пряшів, 1977. № 3.

6. Прислів'я – приказки / записав Юрій Харитун в с. Острожниця Снинського округу. *Нове життя*. Пряшів, 1989. № 10. С. 8.

7. Прислів'я – приказки / записав Юрій Харитун в Старинській долині. *Нове життя*. Пряшів, 1987. № 38. С. 8.

8. Прислів'я – приказки / записав Юрій Харитун. *Нове життя*. Пряшів, 1987. № 16. С. 8.

9. Рахно К. Крик кажана. Гончарство у фольклорній спадщині українців. Монографія / Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Опішне : Українське народознавство, 2020.

10. Харитун Ю. Краю мій рідний. Пряшів : Центральний комітет Культурного союзу українських трудящих, 1987.

11. Чурпек І. *Коли младу чепили...* народне весілля із села Владича Стропківського округу. Пряшів : Союз русинів-українців Словацької Республіки у видавництві Ладислав Цупер, 2018.

12. Čižmár J. Svadobný obrad Ukrajincov-Rusínov na Východnom Slovensku. Svidnícka dolina. Diplomová práca / Filozofická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Brno, 1971.

13. Komorovský J. Tradičná svadba u Slovanov. Bratislava : Univerzita Komenského, 1976.

14. Kundľa M. Jakubany včera a dnes. Tlačiareň Kežmarok, spol. s.r.o., 2004.

15. Mann Aarne B. Odchádzanie za prácou mimo obce. *Podolák J. a kol. Horná Cirocha: vlastivedná monografia zátópovej oblasti*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach pre Východoslovenské múzeum v Košiciach a Vlastivedné múzeum v Humennom, 1985. S. 263–270.

16. Markuš M. Ľudová strava. *Podolák J. a kol. Horná Cirocha: vlastivedná monografia zátópovej oblasti*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach pre Východoslovenské múzeum v Košiciach a Vlastivedné múzeum v Humennom, 1985. S. 351–374.

17. Sigmundová M. Svadba. *Podolák J. a kol. Horná Cirocha: vlastivedná monografia zátópovej oblasti*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo v Košiciach pre Východoslovenské múzeum v Košiciach a Vlastivedné múzeum v Humennom, 1985. S. 421–430.

18. Večerková E. Tělo v rituálech a věštění. *Tělo jako kulturní fenomén: «já nejsem dřevo, jsem duch a tělo»* / [Příspěvky z konference karpatologické komise pro lidové obyčeje MKKK konané v Muzeu Hodonínska v Hodoníně v roce 2009] ; Tarcalová L., ed. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 2010. S. 29–34.

References

1. HRYVNA, Vasyl. *Folk Customs of Makovytsia*. Bratislava: Central Committee of the Cultural Union of Ukrainian Workers in the Czechoslovak SR at the Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature in Prešov, 1973 [in Ukrainian].
2. DULEBA, Andrii. From Traditional Spinning of Our Village. *Folk Calendar 1988*. Bratislava: Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature in Prešov, 1987 [in Ukrainian].
3. MUŠINKA, Mikuláš. Material Culture. In: STRUMINSKYI, Bohdan, ed. *Lemkivshchyna. Land – People – History – Culture*. Published at the expense and by the activities of the *Organization for the Defense of Lemkivshchyna* in the USA (First Department in New York). New York; Paris; Sydney; Toronto, 1988, vol. II [in Ukrainian].
4. Folk Wedding from the Village of Starina. Recorded on July 7, 1976 by Michal Hyriak from Yurii Kolynchak. *Let's Step Forward Together*. Prešov, 1977, no. 2 [in Ukrainian].
5. Folk Wedding from the Village of Starina. Recorded on July 7, 1976 by Michal Hyriak from Yurii Kolynchak. *Let's Step Forward Together*. Prešov, 1977, no. 3 [in Ukrainian].
6. KHARYTUN, Yurii, recorded by. *Proverbs and Sayings*. Recorded by Yurii Kharytun in the Village of Ostrožnica, Snina_District. *New Life*. Prešov, 1989, no. 10, p. 8 [in Ukrainian].
7. KHARYTUN, Yurii, recorded by. *Proverbs and Sayings*. Recorded by Yurii Kharytun in the Starina Valley. *New Life*. Prešov, 1987, no. 38, p. 8 [in Ukrainian].
8. KHARYTUN, Yurii, recorded by. *Proverbs and Sayings*. *New Life*. Prešov, 1987, no. 16, p. 8 [in Ukrainian].
9. RAKHNO, Kostiantyn. *The Cry of Bat. Pottery in Folkloric Heritage of the Ukrainians: A Monograph*. National Museum-Reserve of Ukrainian Pottery in Opishne. Opishne: Ukrainian Ethnology, 2020 [in Ukrainian].
10. KHARYTUN, Yurii. *O My Native Land*. Prešov: Central Committee of the Cultural Union of Ukrainian Workers, 1987 [in Ukrainian].
11. ČURPEK, Ivan. *When the Bride was Touched... A Folk Wedding in the Village of Vladiča, Stropkov Discrit*. Prešov: Union of Ruthenians-Ukrainians of the Slovak Republic, published by Ladislav Cuper, 2018 [in Ukrainian].
12. ČIŽMÁR, Ján. *Wedding Ceremony of Ukrainians-Ruthenians in Eastern Slovakia. Svidník Valley. A Thesis*. Faculty of Arts, Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem. Brno, 1971 [in Slovak].
13. KOMOROVSKÝ, Ján. *Traditional Wedding among the Slavs*. Bratislava: Comenius University, 1976 [in Slovak].
14. KUNDĽA, Michal. *Jakubany Yesterday and Today*. Kežmarok: Kežmarok Printing House, Ltd., 2004 [in Slovak].
15. MANN, Aarne B. Going to Work outside the Village. In: Ján PODOLÁK et al. *The Upper Cirocha River: A Regional Monograph of the Inundated Area*. Košice: Eastern Slovak Publishing House in Košice for the Eastern Slovak Museum in Košice and the Local History Museum in Humenné, 1985, pp. 263–270 [in Slovak].
16. MARKUŠ, Michal. Folk Diet. In: Ján PODOLÁK et al. *The Upper Cirocha River: A Regional Monograph of the Inundated Area*. Košice: Eastern Slovak Publishing House for the Eastern Slovak Museum in Košice and the Local History Museum in Humenné, 1985, pp. 351–374 [in Slovak].
17. SIGMUNDOVÁ, Michaela. Wedding. In: Ján PODOLÁK et al. *The Upper Cirocha River: A Regional Monograph of the Inundated Area*. Košice: Eastern Slovak Publishing House for the Eastern Slovak Museum in Košice and the Local History Museum in Humenné, 1985, pp. 421–430 [in Slovak].
18. VEČERKOVÁ, Eva. Body in Rituals and Divination. In: Ludmila TARCALOVÁ, ed. *Body as a Cultural Phenomenon: "I Am Not Wood, I Am Spirit and Body"*. [Papers from the Conference of the Carpathological Commission for Folk Customs of the MKKK Held at the Hodonín Museum in Hodonín in 2009]; Uherské Hradiště: Slovak Museum, 2010, pp. 29–34 [in Czech].

Надійшла / Received 09.08.2022

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 25.11.2022